

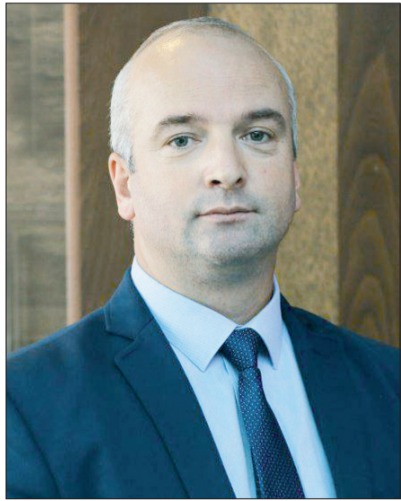
Metodistin müasir təhsildəki obrazı

Metodik xidmət yeni konsepsiya deyil, amma bu sahə çox sayda araşdırmaçıların diqqətini cəlb edir. Bir sıra ölkələrdə (məs. Türkiyə, Rusiya), həmçinin Azərbaycanda ali təhsil müəssisələrində metodist adlı bir ixtisas (fakültə) yoxdur, lakin metodist adlı vəzifə vardır. Bu vəzifəyə yiyələnmək üçün metodist özünü inkişaf etdirməli, ixtisasartırma və peşəkar inkişaf kurslarına getməlidir. Dövlət təhsil müəssisələrində çalışan metodist dövlət tərəfindən bu vəzifəyə təyin və onun hüquq və vəzifələri sənəd şəklində tərtib olunur. Həmin sənədə uyğun metodistlərin peşəkar fəaliyyətinin nəticələri qiymətləndirilir.

Azərbaycanda aparılan araşdırmalar onu göstərir ki, metodistlər ümumtəhsil sisteminin təkmilləşməsi və inkişafı yolunda məktəblər tərəfindən işə cəlb olunmur və özləri də bu işdə həvəsli deyillər. Yuxarıda qeyd edilən məsələlərin qaynağı kimi aşağıdakı səbəblər bildirilmişdir.

⇒Ardı səh.6

Metodistın müasir təhsildəki obrazı

Elxan NƏCƏFOV,

ARTİ-nin Metodik Dəstək Mərkəzinin Əlaqələndirmə şöbəsinin müdiri

← Əvvəli səh.1

İlk növbədə bir çox metodistə, metodist təhsil sistemində hansı funksiyaları daşıdığı aydın deyil. Digər halda əsas səbəblərə müəllim-metodist arasında kommunikasiya çatışmazlığı, həmçinin hər iki tərəfin münasibətində empati hissinin zəif müşahidə olunmasıdır.

Fərqli araşdırmalar nəticəsində əldə edilən məlumat və metodistə verilən təriflər müxtəlifdir. Bəzi alimlərin fikrinə görə, metodist gənc və təcrübəsiz müəllimlərə müəssisədə səmərəli işləməyə kömək edən, onların peşəkər fəaliyyətlərində və inkişafında metodik, psixoloji və elmi dəstək göstərən daha yaşlı və təcrübəli ixtisaslaşmış müəllimdir. Nyancom isə Kram və İsabellanın metodistə verdiyi tərifdən daha fərqli yanaşma ilə çıxış edir. Belə ki, Nyancoma görə metodist olmaq üçün daha yaşlı və təcrübəli olmaq kifayət etmir. Üstəlik, təhsil müəssisələrində baş (təcrübəli) müəllimin metodist rolunda gənc müəllimlərə daha səmərəli metodik dəstək göstərə biləcəyi mənasını daşıyır. Ona görə metodist olmaq üçün bir sıra müxtəlif bilik, bacarıq və sənətlərə yiyələnmək lazımdır. Bu yolda uğur şüurlu, məqsədyönlü və davamlı özünüinkışafdan asılıdır. Təsəffüfən toplanmış təcrübədən daha çox, qarşıya daha çətin məqsədlər qoyub, onlara çatmaq lazımdır. Zaman, səy və daxili motivasiya bu məqsədlərə çatmaq üçün ən vacib amillərdir. Nəticədə bu yolda əldə edilən yeni metodları inkişaf etdirmək ixtisaslaşmış müəllimin metodist olmasına imkan yaradır.

Vavilova, Solovova, Dares və Playko isə metodist anlayışına daha spesifik tərif verirlər. Onlara görə də professional təhsil sistemində metodist təlim-tərbiyə sistemində ixtisaslaşmış, müəllimlərin peşəkər inkişafını dəstəkləyən, onların peşəkər pedaqoji bilik və təcrübələrini yaranmasına, təkmilləşməsinə və davamlı şəkildə inkişaf etməsinə töhfə verən bir mütəxəssisdır. Digər tərəfdən, Orland-Barak və Hasin vurğulayırlar ki, yaxşı metodist təşkilatlı bacarığı olan, qarşılıqlı münasibətlər quran, nəzəriyyəni təcrübəyə çevirən və fənn biliyi yüksək olan bir mütəxəssisdır. Beləliklə, yuxarıda qeyd edilən fikirlərin heç biri daha yaşlı və təcrübəli müəllimin metodist olmaq üçün şərt olduğunu təsdiqləyir.

Metodistın peşəkər iş fəaliyyətində isə əsas yer tutan məsələlərdən biri təlim-tərbiyə işi ilə bağlı məlumatın, metodların öyrənilməsi, sistemləşdirilməsi, yayılması və inkişafıdır. “Xalq təhsilində” metodist öz funksional vəzifələrini yerinə yetirmək üçün metodika ilə peşəkərcasına məşğul olan pedaqoji heyət kateqoriyasına aiddir. Metodik xidmət təcrübəli və yeni müəllimlərə dəstək və yol göstərmə mexanizmi kimi xarakterizə olunur. Bundan əlavə, metodist müəllim-

Metodist xidmətinin səmərəliliyini artırmaq üçün qabaqcıl dünya təcrübəsinin yeniliklərini öyrənmək və ehtiyaclar, perspektivlər çərçivəsində tətbiq etmək lazımdır

lərin işini planlaşdırır, onların fəaliyyətinə rəhbərlik edir, peşəkər inkişafı yolunda müxtəlif seminar və konfranslar keçirir. Alimlərin topladığı sübutlar göstərir ki, metodik xidmətin təhsil müəssisəsinin inkişafına müsbət təsiri var. Belə ki, aparılan araşdırmaya görə, keyfiyyətli metodik xidmət alan müəllimlər digər müəllimlərdən fərqli olaraq karyera pilləsində daha tez ucalır, gördükləri işi sevir və ondan zövq alırlar. Digər araşdırmalara görə, metodik xidmətin keyfiyyəti metodika siyasətinin təbii tədvinə və onun icrasının keyfiyyətindən asılıdır. Belə ki, metodika siyasəti ölkədən ölkəyə dəyişir və bu xidmətin təhsil müəssisəsinə olan faydaları araşdırılır, nəticəyə uyğun dəyişir, ya da təkmilləşir.

Elm (pedaqoji, psixoloji və metodik) və təhsil praktikası arasında bir vasitəçi olmaq, pedaqoji heyətin davamlı peşəkər inkişafını təmin etmək metodistın ən başlıca öhdəliklərindəndir. Beləliklə, metodistın əsas professional metodik fəaliyyəti onun pedaqoji heyətin peşəkər fəaliyyətini və təhsil proseslərini təşkil etməyə əhatə edir. Digər tərəfdən də müasir təhsilin tələblərinə cavab vermək üçün metodistlərin peşəkər fəaliyyətlərində bir sıra istiqamətlər və rollar təzəhlür edir.

Texnoloji fəaliyyətin əsas xüsusiyyətlərini qeyd etsək, burda Vavilova və Barnet tərəfindən qeyd edilmiş kimi, metodist, müəllimlərin peşəkər inkişafı üçün vacib olan məlumatı pedaqoji heyətə çatdırır, pedaqoji metodik və məlumat xarakterli vəsaitləri sistemləşdirir və peşəkər inkişafını müasirləşdirilməsinə dəstək göstərir. Bundan əlavə, metodist pedaqoji heyətin innovativ, aktual, peşəkər təcrübələrini aşkar edir, öyrənir, ümumiləşdirir, təsvir edir və təhsil müəssisələrində pedaqoji heyətə bölüşür. Müəllimlərin peşəkər təcrübəsinin qeydə alınmasında, metodik vəsaitlərin hazırlanmasında və elmi məqalələrin yazılmasında müəllimlərə kömək edir. Gənc və təcrübəli müəllimlərin attestasiyadan, diaqnostik qiymətləndirmələrdən uğurlu nəticələr əldə etmələri üçün istiqamət verir. Metodistın texnoloji nailiyyəti pedaqoji fəaliyyətin normalarını müəyyən etməsi və həmin normaların nəzəri təcrübəsinə praktik təcrübəyə ixrac etməsindən ibarətdir. Məsələn, müəllimin iş fəaliyyətində qarşılaşdığı çətinliyi analiz edir, onların səbəblərini araşdırır və onları aşmaq üçün metodlar irəli sürür. Bundan əlavə, metodist öyrənilmiş yeni texnologiyalardan daha səmərəli istifadə etmək üçün onları bir bank formasında arxivdə saxlayır və lazım gələndə digər müəllimlərə bölüşür.

Metodistın peşəkər fəaliyyəti, öz növbəsində, pedaqoji heyətin iş fəaliyyətində qarşılaşdığı çətinlikləri aradan qaldırmasına kömək edir. Bundan əlavə, müəllimlərin peşəkər inkişaf proqramlarının hazırlanması, İKT bilik və bacarıqlarının inkişafının təmin edilməsi, əldə edilən bilik və bacarıqların müəllimlərin iş fəaliyyətinə inteqrasiya edilməsi və başqa fəaliyyətləri özündə ehtiva edir. Metodist müəllimlərin innovativ və metodik fəaliyyətlərini keyfiyyətini artırmaq üçün motivasiya xarakterli və stimullaşdırıcı tədbirlər görür. Müəllimlərə lazım olan müxtəlif tipli sənədlərin,

vəsaitlərin hazırlanması və toplanmasında dəstəkləyici rol oynaması isə metodistın idarəçilik fəaliyyət növünə daxildir. Metodistın araşdırma fəaliyyətində ümumtəhsil müəssisələrində elmi-metodik araşdırmaların, təhlillərin aparılması, innovativ təlim-tədris texnologiyalarının öyrənilməsi, öyrədilməsi və tətbiqi yer alır. Metodistın ekspert fəaliyyətinə isə müəllim fəaliyyətinin ekspertizası, qiymətləndirmə meyarlarının hazırlanması, müəllimin peşəkər fəaliyyətinin ekspert müşahidəsi və qiymətləndirilməsi daxildir.

Yuxarıda sadalananlardan aydın olur ki, ümumtəhsil müəssisələrində müəllimlərin peşəkər inkişafına yönəlmiş metodist-müəllim münasibətində, metodist bir neçə rolda çıxış edə bilər və hər bir rolun fərdi səmərəlilik səviyyəsi var.

Metodist - informator/məlumat verən

Bu rolda metodistın əsas peşəkər funksiyası məlumatın (məs.; yeni təlim strategiyaları, konfrans, seminarlarla bağlı məlumatlar) pedaqoji heyətə ötürülməsidir. Metodist bu rolu uğurla icra edə bilmək üçün öz iş sahəsində yüksəkixtisaslı mütəxəssis, bilik və təcrübəsinə digərlərinə ötürməkdə yüksək qabiliyyətə malik olmalıdır. Təhsil sahəsində müəllim-metodist əlaqələrini metodist-mərkəzli olduğu üçün onun aktivliyi üstünlük təşkil etməli, müvafiq sahə və mövzularda müəllimlərin suallarına çevik cavab verməyə hazır olmalıdır. Bundan əlavə, müəllim-metodist əlaqələrində və qarşılıqlı iş fəaliyyətində müxtəlif aktiv və interaktiv metodlardan istifadə etməlidir.

Tompsona görə aktiv iş metodu müəllimləri iş görməyə və gördükləri işin mahiyyətini anlamaq üçün düşünməyə cəlb etmə prosesidir. Aktiv iş metodu daxil olan taktikalar bir-birini izləyir. Onlar tanış olma (yeni məlumat əldə etmə məqsədilə video və ya qısa təqdimatlar izləmək), cəlb etmə (metodist və digər müəllimlərlə əldə etdikləri məlumatları müzakirə etmək), aktiv iş (müzakirə edilənlərin nəticələrini iş fəaliyyətində istifadə etmək) və əksətmədir (gözlənilən işin ilkin planını və nəticəsini bir daha müzakirə etmək, ehtiyac məqamında inkişaf etdirmək). Aktiv metodik xidmətin məqsədi müəllimlərin sadəcə iş görmələri yox, gördükləri işin mahiyyətini və məsuliyyətini anlaması və bu yolda inkişaf addımları atmasıdır. Lifenko isə əlavə edir ki, müəllimləri aktiv işə cəlb etməzdən əvvəl, birinci növbədə metodist aktiv dəstək strategiyalarını (məs. kiçik qrup müzakirələri, düşün və bölüş fəaliyyəti) müəyyən və fəaliyyət planını tərtib etməlidir.

İnteraktiv iş metodu müəllimlərin dəstək-təlim prosesinin aktiv iştirakçılarına çevrilməsinə, düşüncəsinə, beynin fəaliyyətinə, əldə edilən nəticəni qrupda bölüşməsinə (cüt və ya qrup şəklində) imkan yaradır. Bu prosesə metodist-müəllim, müəllim-müəllim münasibətləri, audio, video və vizualardan istifadə və sonda nümayiş strategiyaları daxildir. İnteraktiv iş metodu nəinki müəllimlərin fənn biliyinin inkişafına, həmçinin onların marağının, ko-

manda ruhunun artırılmasına, özünə güvən və özünü ifadə etmək bacarığının artmasına kömək edəcək.

Nəhayət, metodist-informator dövrü pedaqoji nəşrləri analiz edib sistemləşdirdikdən sonra müəllim və məktəb idarə heyəti bu vəsaitlərlə təmin edir. Bu funksiyaları professional şəkildə yerinə yetirə bilməsi üçün, metodist özünə inamlı, sualları əlçatan bir şəkildə təqdim etmə/izah etmə bacarığına malik olmalı və öz təcrübəsinə maraq oyada bilməlidir.

Metodist-analitik

Metodist-analitik müəllimlərin metodik fəaliyyətlərinin, təlim-tədris prosesinin monitoring nəticələrinin, pedaqoji heyətin məlumat yönümlü ehtiyaclarının diaqnostikasını və analizini aparması bacarmalıdır. Qeyd edilənlərdən əlavə, metodist-analitik fərdi və kollektiv konsultasiyalar aparmalı, keyfiyyətli diaqnostika nəticəsində müəllimlərin iş fəaliyyətində yaşadıkları problemləri analiz və çatışmazlıqları aradan qaldırmağa kömək etməlidir. Yəqin və digərlərinin apardığı araşdırmaların nəticələrinə görə, müəllimlərin iş fəaliyyətlərində müxtəlif təhsilçilərin ehtiyaclarının balansının olmaması, motivasiyadan düşmək, valideyn dəstəyinin, peşəkər inkişafının olmaması və s. kimi bir sıra problemlərlə rastlaşırlar. Bütün bu problemləri aradan qaldırmaq üçün metodist analitik təhlillər aparması bacarmalı, əldə etdiyi nəticələrə uyğun olaraq uğurlu dəstək yollarını təklif etməlidir.

Metodist-moderator

Müəllimlərin müstəqil qrup fəaliyyətlərini təşkil etmək, məlumatın müəllimlər tərəfindən mənimsənilməsinə kömək etmək, peşəkər fəaliyyətin yollarını və situasiyaya uyğun münasibət instrumentlərini (e-mail, telefon, görüşlər, iclaslar və s.) tətbiq etmək metodist-moderatorun əsas peşəkər funksiyalarındandır. Bu funksiyaların icrasına aşağıdakı addımları əhatə edir. Peşəkərlər arasında əlaqələr qurmağa vasitəçilik, müəllimlərin davamlı peşəkər inkişafını təşkil edir. Müəllimlərin peşəkər fəaliyyətində qarşılaşdıkları problemləri həll etmək üçün fəaliyyət planı tərtib və onları idarə edir. Bundan əlavə, Vavilova qeyd edir ki, metodist empati qurmağı, həmçinin düzgün yönəlməyi və idarə etməyi bacarmalıdır. Müəllimləri danışımağa təşviq edir və onların fəaliyyətini doğru istiqamətə yönəldir. Yuxarıda verilməmiş fəaliyyəti yerinə yetirən metodist başqalarının fikir və yanaşmalarına qarşı tolerant (dözümlü) olmalı və dialoqa girməyi bacarmalıdır. Təhsil müəssisələrində rəhbər vəzifəsini tutmaq cəhdini sərgiləməməli, yalnız bərabər tərəfdaş kimi çalışmalıdır.

Metodist-tyutor

Metodist - tyutor rolunda müəllimin şəxsi və peşəkər inkişafı ilə bağlı metodik dəstək göstərmə, fərdi proqramlar tərtib edir və bu yöndə metodistlərə kömək edir. Bu rolda metodist müəllimlərə hazır həll yolunu və lazımı məlumatı vermək-

Aygün İSGƏNDƏROVA,

ARTİ-nin Metodik Dəstək Mərkəzinin Əlaqələndirmə şöbəsinin baş mütəxəssisi

dən daha çox, məsələlərin həll yolunu tapması üçün məsləhət verməklə dəstək olur. Metodistın tyutorluq vəzifəsi, həmçinin müəllimlərin professional məsələləri həll etmək üçün ehtiyac duyduqları, lakin çatışmayan bilik və bacarıqları əldə etmək yönündə alternativ yolların araşdırılması və tətbiq olunmasını əhatə edir. Metodist-tyutor olmaq üçün əsas keyfiyyətlər pedaqoji intuisiya, situasiyaya görə çevik hərəkət etmə və qərarvermə bacarıqlarıdır.

Metodist-fasilitator

Metodist - fasilitator rolunda müəllimin fərdi peşəkər inkişafı və təkmilləşməsi prosesi yönündə psixoloji-pedaqoji dəstək göstərir. İş prosesində müəllim-müəllim, müəllim-valideyn, müəllim-şagird qarşılıqlı münasibətlərində yaranan baryerləri aşmağa kömək edir. Əlavə olaraq, Vavilova qeyd edir ki, metodist-fasilitator auditoriyanın və tabeliyində olan pedaqoji heyətin psixoloji xüsusiyyətlərini nəzərə alır, özünüinkışaf prosesində müəllimlərin dəyişməsinə müşahidə edir və müvafiq tədbirlər görür. Bu rolu icra etmək üçün metodist empati qurmağı bacarmalı, çevik, açıq, nəzakətli, xeyrixah və həssas olmalıdır.

Beləliklə, yuxarıda sadalananlardan tam aydın olur ki, metodistın ümumtəhsil məktəblərindəki rolu sadəcə pedaqoji bacarıqlarla sərhədlənmir, əksinə çoxşəxli fəaliyyət kimi ortaya çıxır. Çoxşəxli fəaliyyət istiqaməti ilə müşahidə olunan metodist xidməti hazırda ciddi kadr çatışmazlığı yaşayır. Hazırda ümumtəhsil müəssisələrində əsas ciddi problemlərdən biri ixtisaslaşmış metodist sayının çox az olmasıdır. Belə ki, metodistın fəaliyyəti çoxfunksiyalıdır, lakin karyera yüksəlişinin olmaması ixtisaslaşmış metodist sayının az olmasının bir səbəbinə çevrilir. Aparılan araşdırma onu da göstərir ki, ixtisaslaşmış müəllimlərin metodist işinə cəlb olunmasına mane olan əsas səbəblərdən biri müəllimlərin metodistlərin inspektor kimi qəbul etməsidir ki, bu da metodist işinin nüfuzunu zədələyir. Bu səbəbdən həm metodistlər, həm də pedaqoji heyət tərəfindən metodistın kimliyi, onun vəzifə funksiyaları və rolu aydın olmalıdır ki, hər iki tərəfin birgə işləməsinə və səmərəli nəticələr əldə etməsinə imkan yaransın.

Metodist xidmətinin səmərəliliyini artırmaq üçün bu sahədə qabaqcıl dünya təcrübəsinin yeniliklərini öyrənmək və həmin yenilikləri ehtiyaclar və perspektivlər çərçivəsində tətbiq etmək lazımdır. Təhsilin iqtisadiyata bağlılığı kontekstində ehtiyaclar müəyyənəlməli, tədrisin bu yöndə təşkili üçün kadr hazırlığına, xüsusilə də metodist hazırlığına xüsusi diqqət ayrılmalıdır. Çoxşəxli metodist fəaliyyətini arzu olunan kəmiyyətə və keyfiyyətə qaldırmaq üçün seminarlar, təlimlər, müsabiqələr keçirilməli, özünüinkışaf dərəcələri, müəllim assosiasiyaları təşkil edilməlidir. Yuxarıda qeyd olunan bütün rollar üzrə metodist hazırlığında praktik işlər görülməlidir.